

Изкуството и науката заедно в спасяването на нашата планета

Основните проблеми на екологията са не загубата на биоразнообразието, крахът на екосистемите и климатичните проблеми, а егоизмът, алчността и апатията.

Едно е сигурно – необходимостта от смяна на парадигмата на човешкото мислене и действие изобщо, изисква съвместните усилия на учените и хората на изкуството. Докато научните данни върху промяната на климата с тяхната комплексност остават недостъпни за широката публика, една художествена творба позволява да се види проблемът непосредствено – въплътено и емоционално – което усилва многократно социалното въздействие от изследванията върху климата.

Как науката и изкуството могат съвместно да работят за опазване на природата

Кризата на биоразнообразието изисква спешни и креативни решения, иновативност, публична ангажираност и нови перспективи. Интердисциплинарното сътрудничество в това отношение крие мощен синергиен ефект. Нови изследвания позволяват да се види взаимната полза от съвместните усилия на учени и артисти в общите им усилия в решаването на екологичните проблеми.

Как изкуството влияе върху изследването на природата

Изкуството повлиява изучаването на природата, трансформирайки начина, по който наблюдаваме живия свят. То предизвиква нашата емоционална ангажираност, която стопля и мотивира изследванията, служи като визуален посредник

Изкуството влияе върху изследването на природата, трансформирайки начина на наблюдаване на живите организми. То събужда емоционалната свързаност на човека с околния свят и мотивира научните търсения, служи за мост между фактите и тяхното осмисляне.

В своето есе „Влияние на живописния пейзаж върху изучаването на природата“, публикувано в първия том на неговото съчинение Космос, Александър Хумболт убедително показва, че изкуството и науката се допълват взаимно. Живописата стимулира наблюдателността и усета и позволява да се долови всеобщата хармония в околния свят.

Екологичното изкуство

В края на XX век се появява ново движение в изкуството, наречено екологично, продиктувано от екологичните проблеми. Първата лястовица е движението Earth Art в Съединените щати, което споделя с Land Art творби in situ, които предлагат на зрителите истинско „потопяне“ в природата, далеч от прашните музейни сбирки и с подчертан респект към околната среда. Артистите се опитват да събудят чувствителността към

природата и да подтикнат към действие учени и авторитети едно истински ангажирано изкуство.

Изкуството и науката в симбиоза

Художниците разпалват науката, учените предизвикват изкуството. Трябва ли да противопоставяме двете области или това е грешка? С екологията днес те все по-често намират общ терен.

Кое ги свързва? Изкуството и науката се различават както по своя предмет, така и по своите методи. Едното залага на разума и на фактите от действителността, другото – на сетивността и въображението.

И все пак... те винаги са се провокирали взаимно. Научните открития са служели на артистите, и в двете области има някаква мистерия, която подтиква към търсене по-нататък, и изкуството, и науката разпитват света и правят видимо невидимото. Изследователи, изобретатели, експериментатори, художници и учени следват един общ порив – да отместят по-далеч границите на нашето познание. Днес повече от всякога е необходимо тяхното единство.

Много интелектуалци днес установяват края на строгите разграничителни линии между дисциплините, говорят за трансверсалност, за хибридност на полетата на знанието и за неясни зони. Идеята за чиста дисциплина все повече прилича на илюзия. Такъв е случаят с философа и антрополог Бруно Латур или на Дона Харауей, която облича във фикции своите научни (биологически и философски) идеи. Учени като тях позволяват да се види комплексността на връзките между природата и културата, между науката и изкуството. Обновяването на формите и идеите в изкуството върви ръка за ръка с науката.

Библиография

Barbault, R., 1997. *Biodiversité : introduction à la biologie de la conservation*, Paris, Hachette.

Blanc, N., Lolive, J., 2009. *Vers une esthétique environnementale : le tournant pragmatiste*, Natures Sciences Sociétés, 17, 3, 285-292.

Boullier, D., 2002. Le projet cosmopolitique, in Collin, J.-F. (Ed.), *La Nature n'est plus ce qu'elle était*, Paris, Cosmopolitiques / La Tour-d'Aigues, L'Aube, 7-9.

Bower, S., 2007. Greenmuseum, musée d'art environnemental en ligne, in Lolive, J., Blanc, N. (Eds), *Esthétique et espace public*, Paris, Cosmopolitiques/Apogée, 17-28.

Bright, D., 1992. The machine in the garden revisited: American environmentalism and photographic aesthetics, *Art Journal*, 51, 60-71.

Caplat, P., Coutts, S., 2011. Integrating ecological knowledge, public perception and urgency of action into invasive species management, *Environmental Management*, 48, 5, 878-881.

- Caune, J., 1995. *Culture et communication : convergences théoriques et lieux de médiation*, Grenoble, PUG.
- Caux, J., Raspail, T., 2006. Anna Halprin à l'origine de la performance, Paris, Panama.
- Davallon, J., 2003. La médiation : la communication en procès ?, in Thonon, M. (Ed.), *Médiation et médiateurs, Médiation et information*, 19, 37-59.
- Delord, J., 2005. La « sauvagerie » : un principe de réconciliation entre l'homme et la biosphère, *Natures Sciences Sociétés*, 13, 3, 316-320.
- Dewey, J., 2010 *L'Art comme expérience*, Paris, Gallimard.
- Gaston, K.J., Fuller, R., 2007. Biodiversity and extinction: Losing the common and the widespread, *Progress in Physical Geography*, 31, 213-225.
- Grimaldi, N., 1982. L'esthétique de la belle nature, in Dagognet, F. (Ed.), *Mort du paysage ? Philosophie et esthétique du paysage*, Seyssel, Champ Vallon.
- Heinich, N., 1998. *Le Triple Jeu de l'art contemporain*, Paris, Éditions de Minuit.
- Kareiva, P., Watts, S., McDonald, R., Boucher, T., 2007. Domesticated nature: Shaping landscapes and ecosystems for human welfare, *Science*, 316, 5833, 1866-1869.
- Kurt, H., 2004. Aesthetics of sustainability, in Strelow, H. (Ed.), *Ecological Aesthetics, Art in Environmental Design: Theory and Practice*, Basel, Birkhauser, 238-241.
- Larrère, R., 2002. Agriculture : artificialisation ou manipulation de la nature ?, in Collin, J.-F. (Ed.), *La Nature n'est plus ce qu'elle était*, Paris, Cosmopolitiques / La Tour-d'Aigues, L'Aube, 158-174.
- Latour, B., 2002. Cosmopolitique, quels chantiers ?, in Collin, J.-F. (Ed.), *La Nature n'est plus ce qu'elle était*, Paris, Cosmopolitiques / La Tour-d'Aigues, L'Aube, 15-26.
- Maltisky, B., 1992. *Fragile Ecologies: Contemporary Artists' Interpretations and Solutions*, New York, Rizzoli.
- Markonish, D., 2008. *Badlands: New Horizon in Landscape*, North Adams, MASS MoCA.
- Miller, J.R., 2006. Restoration, reconciliation, and reconnecting with nature nearby, *Biological Conservation*, 127, 356-365.
- Monson, J., 2006. Bird Brain Dance : entretien avec Jennifer Monson par N. Galeota-Wozny, *Scientifiquement danse, Nouvelles de danse*, 53, 212-236.
- Prévot-Julliard, A-C., Clavel, J., Teillac-Deschamps, P., Julliard, R., 2011a. The need for flexibility in conservation practices: Exotic species as an example, *Environmental Management*, 47, 3, 315-321.

Prévot-Julliard, A-C., Clavel, J., Teillac-Deschamps, P., Julliard, R., 2011b. Exotic species, experienced and idealized nature, *Environmental Management*, 48, 5, 882-884.

Pyle, R.M., 2003. Nature matrix: Reconnecting people with nature, *Oryx*, 37, 206-214.

Rosenzweig, M.L., 2003. Reconciliation ecology and the future of species diversity, *Oryx*, 37, 194-205.

Simon, S., 2006. Systemic educational approaches to environmental issues: The contribution of Ecological Art, Systemic Practice and Action Research, 19, 143-157.

Soulé, M., 1986. Conservation Biology: The Science of Scarcity and Diversity, Sunderland, Sinauer Associates.

Turner, W.R., Nakamura, T., Dinetti, M., 2004. Global urbanization and the separation of humans from nature, *Bioscience*, 54, 585-590.

Природата в изкуството

По дефиниция изкуството е творчество, което противостои на естеството. В същото време, природата може да участва в акта на сътворение и да го подхранва.

Те артилизируют природата, ние трябва да натурализираме изкуството.

Монтен, Опити, III, 5

Мисията на изкуството не е да копира природата, а да я изразява.

Оноре дьо Балзак, Неизвестният шедьовър, 1832

Картината е борба между природата и художника. Той трябва не да я имитира, а да я интерпретира.

Шарл Бодлер, Събрани съчинения, 1868

Пейзажът

От древността връзката между изкуството и природата се изразява с възшествието на пейзажа като пиктурален жанр и неговата бавна еманципация по отношение на човешките фигури, докато достигне своя апогей в средата на XIX век. Към многобройните въпроси исторически и естетически днес се добавя и екологичният патос, който променя зрителния ъгъл в много отношения.

Clark, Kenneth, *l'Art du paysage*, éd. Arléa, 2015.

Arasse, Daniel, *Histoires de peintures*, éd. Folio Essai, Gallimard, 2006.

Souriau, Étienne, *Vocabulaire d'esthétique*, éd. PUF, 2010.

Yates, Frances A., *L'art de la mémoire*, éd. Gallimard, 1975.

- Baxandall, Michael, *L'oeil du Quattrocento*, éd. Gallimard, 1985.
- Diderot, Denis, *Salons*, folio classique, 2008.
- Marin, Louis, *Sublime Poussin*, éd. L'ordre philosophique, Seuil, 1995.
- Makarius, Michel, *Ruines, représentations dans l'art de la Renaissance à nos jours*, éd. Champs art, Flammarion, 2011.
- Francastel, Pierre, *La Figure et le Lieu, l'ordre visuel du Quattrocento*, éd. Gallimard, 1967.
- Gefen, Alexandre, *La mimésis*, éd. GF Gallimard, 2020.
- Handke, Peter, *La leçon de la Sainte-Victoire*, éd. Folio, Gallimard, 1991.
- Huys, Viviane, Denis Vernant, *Histoire de l'Art, théories, méthodes et outils*, éd. Armand Colin, 2019.
- Prévost, Bertrand, *Peindre sous la lumière, Léon Battista Alberti et le moment humaniste de l'évidence*, éd. aesthetica, PUR, 2013.
- Au-delà des étoiles, Le paysage mystique de Monet à Kandinsky*, catalogue de l'exposition, éd. Flammarion, Musée d'Orsay, 2017.
- Nadeije Laneyrie-Dagen, *L'invention de la nature*, éd. Flammarion, 2010.
- Erwin Panofsky, Titien, *questions d'iconographie*, éd. Bibliothèque Hazan, 2009.
- Clélia Nau, Claude Lorrain : *scaenographiae solis*, éd. 1:1 (ars), 2009.
- Paysage. Fenêtre sur la nature. Catalogue d'exposition du Louvre Lens, éd. Lienart, 2023
- Berque, Augustin, (dir.), *Cinq propositions pour une théorie du paysage*, Seyssel, Champ Vallon, collection « Pays-Paysages », 1994.
- Berque, Augustin, *Médiance de milieux en paysages*, Montpellier, Reclus / Paris, Belin, collection « Géographiques », 2000.
- Berque, Augustin, *Les Raisons du paysage : de la Chine antique aux environnements de synthèse*, Paris, Hazan, 1995.
- Cauquelin, Anne, *L'Invention du paysage*, Paris, PUF, collection « Quadrige », 2002.
- Cauquelin, Anne, *Le Site et le Paysage*, Paris, PUF, collection « Quadrige », 2002.
- Cauquelin, Anne, *Petit traité du jardin ordinaire*, Paris, Payot, Rivages Poche/Petite Bibliothèque n°499, 2007.
- Clément, Gilles, *Où en est l'herbe ? Réflexions sur le jardin planétaire*, Actes sud, 2006.
- Collot, Michel, *Paysage et poésie du romantisme à nos jours*, Paris, Corti, 2005.
- Corbin, Alain, *L'Homme dans le paysage : entretien avec Jean Lebrun*, Paris, Textuel, 2001.
- Corbin, Alain, *Le Territoire du vide : l'Occident et le désir du rivage, 1750-1840*, Paris, Flammarion, collection « Champs » n° 218, 1990.
- Dagognet, François (dir.), *Mort du paysage ? Philosophie et esthétique du paysage*. Seyssel, Champ Vallon, collection « Milieux », 1982.

Damisch, Hubert, *L'origine de la perspective*. Paris, Flammarion, collection « Champs » n° 605, 1987.

Galassi, Peter, *Before Photography: Painting and the Invention of Photography*. New York, Museum of Modern Art, 1981, catalogue de l'exposition présentée à New York, au Museum of Modern Art, du 9 mai au 5 juillet 1981.

Garraud, Colette, *L'Idée de nature dans l'art contemporain*. Paris, Flammarion, collection « La Création contemporaine », 1994.

Grimal, Pierre, *Les jardins romains*. Paris, Fayard, 1984.

Humboldt, Alexander von. *Influence de la peinture de paysage sur l'étude de la nature*. La Rochelle, Rumeur des âges, 2002.

Jackson, John Brinckerhoff, *À la découverte du paysage vernaculaire*, traduction Xavier Carrère, Arles, Actes Sud/École nationale supérieure du paysage, 2003.

Le Dantec, Jean-Pierre, *Jardins et Paysages : textes critiques de l'Antiquité à nos jours*. Paris, Larousse, collection « Textes essentiels », 1996.

Marcel, Odile (dir.), *Composer le paysage*. Seyssel, Champ Vallon, collection « Milieux », 1989.

Milani, Raffaele, *Esthétiques du paysage : art et contemplation*, traduction Gilles A. Tiberghien, Arles, Actes Sud, 2005.

Morin, Edgar, La Méthode. *La Nature de la nature*. Paris, Éd. du Seuil, 1977.

Norberg-Schulz, Christian, *L'Art du lieu : architecture et paysage, permanence et mutations*, traduction Anne Guglielmetti, Paris, Le Moniteur, collection « Architextes », 1997.

Norberg-Schulz, Christian, *Genius loci : paysage, ambiance, architecture*. 2e éd., Bruxelles, P. Mardaga, 1989.

Paquet, Suzanne, *Le paysage façonné*. Canada, Presses de l'Université de Laval, 2009.

Ritter, Joachim, *Paysage : fonction de l'esthétique dans la société moderne*, traduction Gérard Raulet, Besançon, Éd. de l'Imprimeur, collection « Jardins et Paysages », 1997.

Roger, Alain, *Court traité du paysage*. Paris, Gallimard, « Bibliothèque des sciences humaines », 1997.

Roger, Alain, « *Jardins et paysages* ». Critique, vol. LIV, n° 613-614, Éd. de Minuit, 1998.

Saint Girons, Baldine, *Le Sublime, de l'Antiquité à nos jours*. Paris, Desjonquères, collection « Littérature et Idée », 2005.

Sansot, Pierre, *Variations paysagères : invitation au paysage*. Paris, Klincksieck, « Collection d'esthétique », 1983.

Tiberghien, Gilles A., *Nature, Art, Paysage*. Arles, Actes Sud/École nationale supérieure du paysage, 2001.

Досегът с природата доставя опит и познание. Чрез могъществото и величието на пейзажите, човекът се докосва до сублимното. Този съзерцателен ракурс към природата, който се утвърждава от времето на Русо и романтиците, е свързан с подчертано свещенодействие. В пейзажа сякаш е стаено мистичното. Именитият художник Каспар Давид Фридрих споделя, че не рисува само онова, което се разкрива пред него, но също и нещо друго, което е вътре в него. Така в изкуството се намесва един символичен език, който свързва непосредствено сетивното с интуитивното и духовното.

Може да говорим за духовно извисяване, благодарение на пейзажа. Така планината приканва към възвисяване. Тя олицетворява вертикалната ос, която свързва с небето. Нейните гори са средище на инициацията. Нейните води отразяват небето, както и човека. В това огледало показва онова, което окото не може да види иначе.

Природата в съвременното изкуство – отвъд художественото начало

Как творческият акт се конструира – или деконструира – базирайки се върху динамиката на природния свят?

Как изкуството информира и формира определено поведение по отношение на природата?

Библиография

Aeschimann, Éric. Lorraine Kleindienst et Rémi Noyon, *Penser le vivant*, Paris, Les Liens qui libèrent/L'Obs, 2021.

Aloi, Giovanni. *Why Look at Plants? The Botanical Emergence in Contemporary Art*, Brill/Rodopi, 2019.

Ardenne, P. (2019). *Un art écologique. Création plasticienne et anthropocène*. Lormont : Le bord de l'eau.

Audigier, F. (2012). *Les Éducation à... : Quels significations et enjeux théoriques et pratiques ? Esquisse d'une analyse*. *Recherches en didactiques*, 13, 25-38.

Balaut, Léna, Antoine Chopot, *Nous ne sommes pas seuls. Politique des soulèvements terrestres*, Paris, Seuil, Coll. « Anthropocène », 2021.

Baudrillard, J. (1981). *Simulacres et simulation*. Paris : Éditions Galilée.

Berque, A. (2000). *Écoumène. Introduction à l'étude des milieux humains*. Paris : Belin.
Berque, Augustin. *Poétique de la Terre. Histoire naturelle et histoire humaine, essai de mésologie*, Paris, Belin, 2014

Bertling, J. G. (2015). The Art of Empathy : A Mixed Methods Case Study of a Critical Place-Based Art Education Program. *International Journal of Education & the Arts*, 16(13): <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1074143.pdf>

Bouchard-Valentine, V. (2017). Arts et éducation relative à l'environnement : un maillage incontournable. *Éducation relative à l'environnement*, 14(1): <https://journals.openedition.org/ere/2630>

Branagan, M. (2005). Environmental Education, Activism and the Arts. *Convergence*, 38(4), 33-50.

Castro, Teresa, Perig Pitrou et Marie Rebecchi, *Puissances du végétal et cinéma animiste. La vitalité révélée par la technique*, Dijon, Les Presses du réel, 2020.

Clément, Gilles. *Le Jardin planétaire*, Paris, Albin Michel, 1999.

Coccia, Emanuele. *Métamorphoses*, Paris, Payot/Rivages, 2020.

Conche, Marcel. *Présence de la nature*, Paris, PUF, 2001.

Descola, Ph. (2005). *Par-delà nature et culture*. Paris : Gallimard.
Deslauriers, A. (2017). À la rencontre de l'éducation relative à l'environnement par les voies de la création. *Éducation relative à l'environnement*, 14(1) : <https://journals.openedition.org/ere/2383>

Despret, Vinciane. *Habiter en oiseau*, Arles, Actes Sud, coll. « Mondes sauvages », 2019.

Deville, Vincent, Rodolphe Olcèse, *L'Art tout contre la machine*, chap. « Technique et nature », Paris, Hermann, 2021.

Durafour, Jean-Michel (dir.), Dossier « Écologie et visualité », *La Furia Umana*, # 39, 2020.

Glaudes, P. (1999). *La Représentation dans la littérature et les arts : Anthologie*. Toulouse : Presses universitaires du Mirail.

Hadot, Pierre. *Le Voile d'Isis. Essai sur l'histoire de l'idée de Nature*, Paris, Gallimard, coll. « Essais », 2004.

Kerlan, A. (2004). *L'art pour éduquer ? La tentation esthétique. Contribution philosophique à l'étude d'un paradigme*. Québec : Presses de l'Université Laval.

Lamoureux, E. et Uhl, M. (2018). *Le vivre-ensemble à l'épreuve des pratiques culturelles et artistiques contemporaines*. Québec : Presses de l'université Laval.

Lécole Solnychkine, Sophie, Camille Prunet (dir.), Dossier « Végéter - Une écologie des formes à partir du végétal », *La Furia Umana*, # 37, 2019.

Lemonchois, M. (2017). Approche sensible, imaginaire et raisonnée du langage plastique. Montréal : Les Éditions JFD.

MacDonald, Scott. *The Garden in the Machine*, Berkeley/Los Angeles/Londres, University of California Press, 2001.

Macé, Marielle. *Nos cabanes*, Lagrasse, Verdier, 2019.

Maillard, N. (2016). L'espace protégé, un nouvel Eden. *Revue Semestrielle de Droit Animalier (RSDA)*, 1, 301-320.

Maldiney, Henri. *Art et existence*, Paris, Klincksieck, 2003.

Marder, Michael. *La Pensée végétale. Une philosophie de la vie des plantes* (2013), trad. Cassandre Gruyer, Dijon, Les Presses du réel, 2021.

Merleau-Ponty, Maurice. « Le concept de nature (1956-1957) », *Résumé de cours*. Collège de France 1952-1960, Gallimard, 1968.

Morel, M. (2013). Réflexions d'enseignantes du primaire autour d'une œuvre d'art contemporain comme moyen d'éco-sensibilisation des élèves. *McGill Journal of Education / Revue des sciences de l'éducation de McGill*, 48(1), 223-242. Consulté sur : <https://mje.mcgill.ca/article/view/8932>

Morizot, Baptiste. *Manières d'être vivants*, Arles, Actes Sud, coll. « Mondes sauvages », 2020.

Nancy, Jean-Luc. *La Peau fragile du monde*, Paris, Galilée, 2020.

Planche, É. (2017). Créer pour recréer le lien avec l'environnement. *Éducation relative à l'environnement*, 14(1): www.erudit.org/fr/revues/ere/2017-v14-n1-ere04638/1060256ar/

Planche, É. (2018). Éduquer à l'environnement par l'approche sensible. Art, ethnologie et écologie. Lyon : Éditions Chronique sociale.

Quenet, Grégory. *Qu'est-ce que l'histoire environnementale ?*, Seyssel, Champ Vallon, 2014.

Ramade, B. (2015). L'art écologique aux prises avec ses stéréotypes, *Perspective*, 1, 184-190.

Rancière, Jacques. *Le temps du paysage. Aux origines de la révolution esthétique*, Paris, La Fabrique éditions, 2020.

Sauvé, L. (1997). L'approche critique en éducation relative à l'environnement : origines théoriques et applications à la formation des enseignants. *Revue des sciences de l'éducation*, 23(1), 169–187.

Tassin, Jacques. *Pour une écologie du sensible*, Paris, Odile Jacob, 2020.

Townsend-Gault, C. (2015). Courants artistiques contemporains. Dans *l'Encyclopédie canadienne*: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/fr/article/courants-artistiques-contemporains>

Trudel, M., Cabot, S. et Lauzon, P. (2018). Exploration photographique et déambulations urbaines d'adultes en situation d'itinérance. Une passerelle vers un mieux-vivre-ensemble. Dans È. Lamoureux et M. Uhl (dir.), *Le vivre-ensemble à l'épreuve des pratiques culturelles et artistiques contemporaines* (p. 101-117). Québec : Presses de l'Université Laval.

Zask, J. (2020). *Zoocities : des animaux sauvages dans la ville*. Paris : Premier Parallèle.

Zhong Mengual, Estelle. *Apprendre à voir. Le point de vue du vivant*, Arles, Actes Sud, coll. « Mondes sauvages », 2021.

§

От природата в изкуството – към изкуството в природата. От пейзажа към ландарта

В края на XIX век художниците импресионисти предлагат нов подход към пейзажа в търсене на атмосферата и непосредствените усещания, провокирани от опита навън, на открито.

По-късно обаче, всички артисти от авангарда, чиито школи се редуват до Втората световна война, ще гледат на природата по-скоро като на претекст с цел подчиняването на действителността на собствените им визии и ще водят към все по-задълбочаващи се абстракции.

Природата е трансверсална тема, прекосяваща историята на изкуството. Природата е била последователно идеализирана, сублимирана, възсъздавана, фантазирана, преследваща ту подчертания реализъм, ту завършената артистична визия.

С ландарта обаче изкуството поема в съвсем нова посока, предлагайки зрелищна намеса в пейзажа понякога с грандиозни размери и въвличайки всички природни елементи.

От 60-те години на XX век редица художници излизат от обичайно отреденото им пространство. Далеч от музеи и галерии, те разгръщат своето изкуство в реалността. Може да се говори за нещо като скулптури и за изкуство in-situ, като мястото е част от произведението, което става част от природната среда.

Изкуството на ландарта позволява да видим природата по различен начин, да я преоткрием. Може би дори това е най-добрият начин човекът да се впише в дадена територия. Става дума за грандиозни пейзажи, за природа, която приканва към съзерцание, за истории, които чакат да бъдат разказани... Това е начин човекът да бъде поставен във връзка с

територията, която посещава, която обитава. Става дума за полиморфна дисциплина, поставяща природата и пейзажа в центъра на вниманието¹.

Ландартът е съвременно движение, което преосмисля мястото на природата в изкуството. Появява се през 60-те и 70-те години на XX век, в епоха, в която хората на изкуството се опитват да свържат изкуството с живота. Напускайки своите ателиета, художниците създават творби сред природата и с нейното сътрудничество, често и с естествени материали, намерени на място: камъни, почва, води, растения... Далеч от галериите и пазара на изкуство, творчеството вече няма пазарна стойност.

Неотделими от мястото, на което са създадени, произведенията на изкуството влизат в хармония с околната среда. Някои остават за постоянно и могат да бъдат видени на място, други, които се отличават със своята ефимерност – ледени скулптури, композиции от листа и клони – биват запазвани единствено върху лента и фотографии.

Изкуство in situ

То остава свързано с мястото, което му служи като естествен декор. Художникът взема предвид характеристиките на околното пространство и на локалните материали и търси диалог и хармония с природния свят. Така творбата валоризира мястото, а конкретният топос предизвиква и приютява творбата.

Екологично изкуство

То поставя в центъра на вниманието проблемите на околната среда и отношенията на човека и природата. Художниците, практикуващи екологично изкуство често използват естествени или рециклирани материали в своята работа (камъни, пясък, вода, растителност). Целта им е да докоснат публиката, правейки я чувствителна към екологичната проблематика.

Така наречените Earthworks използват почвата като материал и в повечето случаи оставят траен отпечатък върху пейзажа.

¹ Вж. Land art : découvrir la nature autrement, 2023: <https://www.lesvoyagesdemat.com/voyager-autrement/land-art-nature/>

Може да обобщим, че ландартът в съвременното изкуство преосмисля отношенията на артиста с околната среда, превръщайки пейзажа в ателие и в декор на произведенията на изкуството.

Неговите основни принципи са:

- Интегрирането в естествената среда, *in situ*, често на изолирани и диви места;
- Използването на природни материали, често намерени на самото място, съблюдавайки духа на терена;
- Крехкост и ефимерност – творбите биват оставени на естествения процес на ерозия и са обречени на изчезване, подчертавайки цикличността на виталните процеси;
- Обезсмъртяване – посредством фотографии и видеоматериали.

Така философският и екологичен патос на ландарта се изразява в отхвърлянето на традиционния пазар на изкуството (галерии и музеи) и в предлагането на творчество безплатно и достъпно за всички. то приканва към размисъл върху могъществото на природата, върху уязвимостта на човешките творения и формира екологично съзнание.

§

Пресъздаване на природата в изкуството и съвременната критика

Въпреки, че природата е традиционна тема за историята на изкуството от Романтизма насам и дори още от Аристотеловия мимезис, но именно от края на XX век тя излиза на авансцената, за да бъде интерпретирана по нов начин в новата ера, в която е навлязло човечеството.

Понятието **антропоцен** е въведено през 2000 г. от нидерландския геохимик Паул Крутцен, известен с изследванията си върху изтъняването на озоновия слой. Според учения човешката активност днес е приела решаващи измерения за геологията и се е превърнала в доминираща сила за измененията в планетарната система. Тази нова епоха заменя ерата на холоцена, започнала преди 11 500 години.

Наблюдават се нови посоки, които движат съвременните изследвания:

- Деконструирането на идеята за природа в литературата и другите изкуства;
- Литературата, изкуствата, дизайнът, архитектурата като естетически и политически механизъм с екологичен заряд;
- Новите разкази за природата;
- Новата критика, съответстваща на еволюцията на понятието за природа.

Библиография

ARDENNE, Paul, *Un art écologique : création plasticienne et anthropocène*, Paris, Le Bord de l'Eau, 2018.

ARENES, Alexandra, GREGOIRE, Axelle, aït-Touati, Frédérique. *Terra Forma Manuel de cartographies potentielles*, Paris, B42, 2019.

BOUVET, Rachel, WHITE Kenneth, *Le nouveau territoire: l'exploration géopoétique de l'espace*, Montréal, Canada, Université du Québec, 2008.

DESCOLA, Philippe, *Par-delà nature et culture*, Paris, Gallimard, 2015, 792 p., (« Folio Essais 607 »).

DE JOUVANCOURT, Pierre, BONNEUIL, Christophe, *En finir avec l'épopée*, <https://www.terrestres.org/2014/06/09/en-finir-avec-lepopee/>, 9 juin 2014.

CAMPAGNE, Armel, *Capitalocène, aux racines du dérèglement climatique*, Paris, Divergences, 2017.

COLOMINA, Beatriz, WIGLEY, MARK, *Are we human ? : Notes on an Archeology of Design*, Zurich, Lars Müller, 2016.

COLLOMB, Jean-Daniel et PELLERIN, Pierre-Antoine, « Représentations de la nature à l'âge de l'anthropocène », *Transtext(e)s Transcultures 跨文本跨文化. Journal of Global Cultural Studies*, Transtext(e)s Transcultures 跨文本跨文化, décembre 2018: <https://journals.openedition.org/transtexts/1170>

CRONON William, « Le problème de la wilderness, ou le retour vers une mauvaise nature » (1995). In. *Nature et récits, essais d'histoire environnementale*. Paris : éditions du dehors, 2016.

GARRARD, Greg, *The Oxford handbook of ecocriticism*, Oxford, University Press, 2013.

LARRERE Catherine, "Y a-t-il une esthétique de la protection de la nature ?", in. *Nouvelle revue d'esthétique* n°22, Paris, Presses universitaires de France, 2018. pp 96-106.

LATOUR, Bruno, *Politiques de la nature : comment faire entrer les sciences en démocratie*, Paris, la Découverte, 2004, 382 p., (« La Découverte-poche Sciences humaines et sociales 166 »).

LENOBLE, Robert, *Esquisse d'une histoire de l'idée de nature*, Paris, Éditions Albin Michel, 1990, 446 p., (« L'Évolution de l'Humanité 10 »).

LUGINBUHL, Yves. *Paysages : textes et représentations du paysage du siècle des lumières à nos jours*, Paris, La Manufacture, 1990.

MORTON, Timothy, *Ecology without nature: rethinking environmental aesthetics*, Cambridge (Mass.) London, Harvard University Press, 2009.

PUGHE, Thomas, « Réinventer la nature : vers une éco-poétique » : <https://www.cairn.info/revue-etudes-anglaises-2005-1-page-68.htm>

ZHONG MENGUAL, Estelle ; MORIZOT, Baptiste, « L'illisibilité du paysage, enquête sur la crise écologique comme crise de la sensibilité ». In : *Nouvelle revue d'esthétique* n°22, Paris, Presses Universitaires de France, 2018. pp. 87 à 96.